

การวิเคราะห์วิธีการบริหารทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
An Analysis of the Buddhist Methods of Administration
that Appears in the Tipitaka

สรายุทธ อุดม¹

Sarayuth Udom¹

ศิริวัฒน์ ศรีศรีดอง²

Siriwat Srikreadong²

ปิยะวัฒน์ คงทรัพย์³

Piyawat Kongsub³

พระมหาประเสริฐ สุเมธ⁴

Phramaha Prasert Sumetho⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย²

Mahamakut Buddhist University²

Corresponding Author, Email: yuth_mcu@hotmail.com¹

Corresponding Author, Email: chalermphong239@gmail.com²

บทคัดย่อ

การบริหารงานตามแนวพุทธวิธี เป็นการบริหารแบบธรรมาธิปไตย หมายถึง การบริหารงานโดยยึดถือหลักการ เหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความ เป็นธรรมเป็นประมาณในการบริหารจัดการ จะทำอะไรก็ยึดถือธรรมเป็นหลักเกณฑ์ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ดีศึกษา ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณา อย่างดีเต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อ ความดีงามเป็นประมาณ ละเว้นการยึดถือตนและกระแสเสียงคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องธรรมไม่ เป็นธรรม ยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละ ประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”

การบริหารงานหากผู้บริหารยึดหลักธรรมาธิปไตย ก็จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความมั่นใจในการทำงาน เพราะผู้บริหารยึดความถูกต้องเป็นหลัก ไม่มีที่รักมักที่ชัง ใครทำผิดก็ว่าไปตามความผิด ใครทำงานดีก็มีรางวัลมอบให้เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เห็นแก่ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และยึดถือตามหลักการ กฎ กติกา รวมทั้งการตัดสินใจที่ไม่เอนเอียงไปข้างไหน ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่เห็นแก่พรรคพวก มีความชัดเจนในการทำงาน ความโปร่งใสในการทำงานเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้ร่วมงานได้ยึดไปปฏิบัติ หากในหน่วยงานทุกคนยึดหลักธรรมในการทำงานก็ทำให้งานคล่องตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานและเกิดประสิทธิผลหรือประโยชน์ต่อหน่วยงาน

คำสำคัญ: วิเคราะห์, พุทธวิธีการบริหาร, พระไตรปิฎก

Abstract

The management of the dharmas means the administration of the principle of truth, truth, accuracy, goodness. Fairness is estimated in management. What do you mean? What is the difference? Act with respect to principles, rules, rules, investigations, facts. And the comments are very clear, well-considered and full of wisdom. Seeing with sincerity Righteous And for goodness is about. Abstinence and intolerance of the majority of people are not justified unfair. To sacrifice personal benefits. For the benefit of the community. The Buddha said. "If that is a great benefit. Because of the benefits. People should take a little benefit for the sake of great happiness."

Management, if the management of the dictatorship, it will make the work colleagues confident in the work. The management is based on accuracy. There is no love at all. Who do you think is wrong? Good work is rewarded to encourage the workers. The truth, accuracy, goodness and the principles, rules, and decisions that do not lean. Unprofitable No partisan Be clear about the work. Transparency in work is a good example for a co-worker to follow. If all the people in the organization to the principles of work, it makes the job effective, to work and to be effective or to benefit the organization, to achieve the objectives and achieve the goal, and also to be a unified, unity, harmony in the agency caused by the management of the

dharmas. It is a great management and has both the mind of the people or work that is the satellite is both the work.

Keywords: analyze, the Buddhist methods of administration, Tipitaka

บทนำ

การบริหารเป็นการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยการใช้ความรู้กล่าวคือการบริหารย่อมต้องยึดกฎระเบียบแบบแผนตามกฎหมาย และศิลปะของคณะบุคคล กล่าวคือ การใช้ทักษะเทคนิคในด้านมนุษยสัมพันธ์ในการช่วยบริหารงาน ปรคับประคองให้เกิดความยืดหยุ่นแต่ต้องไม่ผิดกฎระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ อันจะทำให้เกิดความเดือนร้อนภายหลัง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารทุกคนต้องตระหนักในเรื่องดังกล่าวนี้ให้มาก เพราะว่า การบริหารและการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมเราต้องการนักบริหารที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นอย่างมาก ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกมุ่งมั่นในการเสริมสร้างคุณงามความดี มีความรับผิดชอบ ที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์วัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น ๆ อีกทั้งรวมไปถึงทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในองค์กร

การบริหารงานของผู้บริหารนั้นสามารถอ้างอิงนำหลักการในทางทฤษฎีของการบริหารงานของท่านผู้รู้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับเป็นสากลทั่วไป แต่ในบางครั้งการบริหารงานในทางทฤษฎีในแนวคิดต่าง ๆ ตามหลักการบริหารนั้นอาจจะมีความกระด้างอยู่บ้างก็เป็นไปได้ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้การบริหารงานไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง แต่ถ้ามีการผสมผสานหลักการทางทฤษฎีของการบริหารเข้ากับหลักคำสอนของศาสนาแล้ว เชื่อว่าจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารงานได้ดี และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะในทางพุทธศาสนานั้นสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานจะเกิดความอ่อนนุ่มในการทำงานมากขึ้น เกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้ เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักบริหารที่มีความสามารถสูง หลักธรรมของพระองค์สามารถประยุกต์ใช้กับกระบวนการปกครองทุกระบบ ทรงเน้นคุณธรรมในการปกครองทำให้ระบบการบริหารดีส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง ดำรงอยู่ได้ตราบนานปัจจุบัน ซึ่งการบริหารและการธำรงรักษาพุทธศาสนา ดังนั้น เพื่อเป็นการเผยแผ่หลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงนำพุทธวิธีการบริหารของพระพุทธองค์ที่ปรากฏใน

พระไตรปิฎก มาศึกษาวิเคราะห์ให้พุทธศาสนิกชนได้ได้เข้าใจอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีรายละเอียด ดังนี้

ความหมายของพุทธวิธีการบริหาร

คำว่า บริหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปริหร” แปลตามศัพท์ว่า การนำไปรอบ ไทยนำมาใช้ในความหมายว่า การบริหาร ตามรูปศัพท์ หมายถึง การปกครอง การนำสั่งคม หรือนำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน อีกนัยหนึ่ง คำว่า “ปริหร” หมายถึง การแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะ เช่นที่ปรากฏพระไตรปิฎกว่า “อหิ ภิกขุสงฆ์ ปริหริสสามิ” เราจักปกครองภิกษุสงฆ์ หรือเราจักบริหารคณะสงฆ์ เป็นต้น

การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนาจการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง 5 ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็ก็นำมาบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การบริหารเป็นการประสานความพยายามของมนุษย์ ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ โดยเฉพาะการบริหารสมัยใหม่มีแนวทางหลากหลายวิธีที่บรรดาผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายนำมาใช้ ซึ่งสามารถทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง และมีการเปลี่ยนแปลงหลักการและวิธีการอยู่เป็นระยะ ๆ ตามยุคสมัยเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากที่สุด ส่วนหลักการบริหารที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในการบริหารพุทธบริษัท ตั้งแต่สมัยเมื่อสองพันปีเศษล่วงมาจนถึงปัจจุบันนี้ หลักการและวิธีการของพระองค์ยังใช้ได้อยู่จนถึงทุกวันนี้ เป็นเรื่องที่น่าศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในสมัยปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพื่อผลสัมฤทธิ์สูงสุดของการบริหาร จึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติกรตามภาระหน้าที่ และบทบาทของหน่วยงาน จากความรู้ ความสามารถของบุคลากรของหน่วยงานนั้น เมื่อนำคำว่าพุทธวิธีมารวมกับคำว่าบริหาร จึงหมายถึง การบริหารจัดการของพระพุทธเจ้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพุทธวิธีการบริหารในหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ

(Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) และการควบคุม (Controlling) เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

1. พฤติวิธีในการวางแผน (Buddhas Planning)

การวางแผนงาน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มีรายละเอียดที่เรียกว่าโครงการประกอบด้วย พฤติวิธีเกี่ยวกับวางแผนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก จะเห็นได้จากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงวางแผนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยได้เดินทางไปโปรดปัญจวัคคีย์เป็นกลุ่มแรก และทรงกำหนดวัตถุประสงค์ของการบวชที่ชัดเจน และประธานการอุปสมบทให้แก่ปัญจวัคคีย์ ว่า เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด ซึ่งเป็นคำประกาศอนุมัติการบรรพชาอุปสมบทแก่ผู้บวชคือเท่ากับประกาศว่าจงมารับการบรรพชาอุปสมบทตามข้อ ซึ่งเป็นการกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน

นอกจากนี้ เมื่อพระองค์ทรงมีสาวกพอที่จะประกาศศาสนาพระองค์ได้ทรงวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาไปในทิศต่าง ๆ โดยได้รับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม และทรงวางแผนให้เผยแผ่ธรรมด้วยหลักสามานฉันท์ โดยให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยขันติ คือ ความอดทน ไม่ให้ว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหารเพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา เพื่อให้การปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันไปสู่จุดหมายปลายทางขององค์กรที่กำหนดไว้ ซึ่งการกำหนดจุดหมายปลายทางขององค์กรพระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ในพระวินัยปิฎก จุฬวรรค ความว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันท ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติรส ฉันทนั้น ฉันทนั้น การวางแผนงาน (Planning) พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน

พุทธยาปณิกสูตร ว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้า กล่าวคือนักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจต้องรู้ว่าซื้อสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไป ต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด

2. วิรูโระ หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

3. นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้น ๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก "นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้" ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

สรุปว่า พุทธวิธีในการวางแผน (Buddhas Planning) เป็นการกำหนดลำดับกิจกรรมที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการขององค์การ หรือหน่วยงาน หรือการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความยุ่งยากหรืออุปสรรคที่พึงจะมี หรือการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้การกำหนดให้มีแผนงานเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ปัญญาของมนุษย์และใช้ความเพียรพยายามที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์การวางแผนที่ดีย่อมทำให้ประสบผลสำเร็จถึงครึ่งหนึ่งแล้วดังคัมภีร์ยุทธศาสตร์ของซุนวูที่ว่า "รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง" เป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญในการวางแผนที่ดีของแม่ทัพหรือผู้บริหารย่อมทำให้รบชนะศัตรู

2. พุทธวิธีในการจัดองค์กร (Buddha Organizing)

การจัดองค์กร (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชาที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี พุทธวิธีในการจัดองค์กร พระพุทธองค์ทรงให้มีความเสมอภาคและภราดรภาพ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระวินัยปิฎก จูฬวรรค ตอนหนึ่งความว่า เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย วรรณะ 4 ผู้ออกเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเสีย เข้ามาเป็นสมณะ เชื้อสายศากยบุตร

เหมือนกัน นอกจากนี้พระองค์ได้ทรงกำหนดสายบังคับบัญชาให้พระภิกษุเคารพกันตามลำดับพรรษา เพราะถ้าเท่าเทียมกันหมด ไม่มีใครฟังใคร หรือยอมให้ใคร เช่น การอยู่ร่วมกันของคนที่เสมอกัน นำทุกข์มาให้ และทรงจัดตั้งพุทธบริษัท 4 และทรงมอบอำนาจให้สงฆ์บริหารจัดการเอง เช่น อธิการ์ อุปสมบท ทรงเป็นธรรมราชา ผู้บริหารสูงสุดในองค์กร เช่น เราเป็นพระราชา นั่นคือ ธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตร เป็นธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหารพุทธบริษัท และอัครสาวกฝ่ายขวา ทรงแต่งตั้งพระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย ดูแลงานบริหาร ทรงแต่งตั้งพระอานนท์ เป็นเลขาธิการของพุทธองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสปะ มีความชำนาญทางด้านดุรงค์ เป็นต้น

สรุปว่า องค์กรเป็นที่รวมของคนและเป็นที่รวมของงานต่าง ๆ เพื่อให้พนักงานขององค์กรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และเต็มสามารถจึงจำเป็นต้องจัดแบ่งหน้าที่การงานกันทำ และมอบอำนาจให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัด ถ้าเป็นองค์กรขนาดใหญ่และมีคนมาก ตลอดจนงานที่ต้องทำมีมาก ก็จะต้องจัดหมวดหมู่ของงานที่เป็นอย่างเดียวกันหรือมีลักษณะใกล้เคียงกันมารวมเข้าด้วยกันเรียกว่า ฝ่ายหรือแผนกงาน แล้วจัดให้คนที่มีความสามารถในงานนั้น ๆ มาปฏิบัติงานรวมกันในแผนกนั้น และตั้งหัวหน้าขึ้นรับผิดชอบควบคุม จะเห็นจะเห็นว่า การจัดองค์กรมีความจำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน ดังนั้น พุทธวิธีในการจัดองค์กร (Buddhas Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายการบังคับบัญชาในองค์กร มีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่อย่างไร ใครสั่งการใคร ซึ่งเป็นไปตามสายงาน มีเอกภาพในการบังคับบัญชา เป็นการกระจายอำนาจให้คนในองค์กรได้มีส่วนรับผิดชอบในสายงานของตนเอง จัดระเบียบกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กร และมอบหมายงานให้คนปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

3. พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล (Buddha Staffing)

การบริหารงานบุคคล (Staffing) หมายถึง การสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน เป็นการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร การรับหรือบรรจุคนเข้ามาเป็นสมาชิกในพุทธบริษัท 4 พระพุทธองค์ทรงกำหนดคุณสมบัติและกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ เช่น การจะอุปสมบทพระภิกษุ หรือการอุปสมบทภิกษุณี ก็กำหนดคุณสมบัติและกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ ทั้ง 2 ฝ่าย แม้แต่อุบาสก อุบาสิกา ก็ต้องกำหนดคุณสมบัติ และแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น เมื่อได้คนเข้ามาแล้วพระ

พุทธองค์ก็นำมาการพัฒนา หรือให้การศึกษาและฝึกอบรม โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เน้นภาคฝึกปฏิบัติ (Training) มากกว่าภาคทฤษฎี (Teaching) ดังที่พระพุทธองค์ได้กล่าวไว้ใน พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ความตอนหนึ่งว่า ตุมเหติ กิจจํ อาตบปี อุกขาตาโร ตถาคตา ปฏิปณา ปโมกขนติ ฉายิโน มारพณธา ฯ แปลว่า พวกเธอจงพยายามทำความเพียรเถิด พระตถาคต เป็นเพียงผู้ชี้บอกทางเท่านั้น ผู้บำเพ็ญมานเดินตามทางสายนี้ ก็จะพ้นจากเครื่องผูกของพญามาร ด้วยวิธีการจงใจ คือให้สิทธิประโยชน์ การได้บรรลุความเป็นอริยบุคคล เช่น พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ เป็นต้น และผลของงาน เป็นไปตามกฎแห่งกรรม เช่น พุทธิกรรมมนุษย์เป็น กระบวนการของกรรมและผลของกรรม (วิบาก) กล่าวคือ ทำกรรมดี ได้ผลดี ทำกรรมชั่ว ได้ผลชั่ว เป็นต้น นอกจากนี้ พระองค์ทรงธำรงรักษาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรที่ดีมีคุณภาพ ได้อยู่ทำคุณประโยชน์ให้แก่องค์กรได้นานเท่าที่จะนานได้ เพราะหากไม่รักษาคนดีที่มีความสามารถเอาไว้ องค์การย่อมจะพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองเติบโตไปได้อย่าง การธำรงรักษาบุคลากรเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาและผู้บริหาร มิใช่เป็นงานของฝ่ายบุคคลโดยลำพัง การธำรงรักษาบุคลากรจะช่วยให้เกิดการเพิ่มผลผลิตได้ในที่สุด การธำรงรักษาบุคลากรจะต้องส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สูงยิ่งขึ้น เพื่อให้บุคลากรอยู่กับองค์กรอย่างมีคุณค่า และมีแผนพัฒนาความก้าวหน้าในงานอาชีพของผู้ซึ่งมีศักยภาพสูง บุคลากรก็จะมีความรักองค์กรและรักงานที่ทำ พุ่มเทกำลังกายและกำลังใจทำงานเต็มความสามารถ ผลิตผลงานที่ดีออกมา ฝ่ายบริหารก็ต้องดูแลให้ความเป็นธรรมและยอมรับในผลงานของผู้ปฏิบัติงานงานดี มีการยกย่องและลงโทษ ตามความเหมาะสม ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรต้นตปิฎก

ขุททกนิกาย ชาดก ความตอนหนึ่งว่า นิคคณฺเห นิคคณฺหารหํ ปคคณฺเห ปคคณฺหารหํ หมายถึง ชมคนที่ควรชม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง

การธำรงรักษาพนักงานมีคุณค่าเป็นพิเศษ ทำให้องค์กรมีบุคลากรที่ดีมีความสามารถและความชำนาญจัดเจนเพิ่มจำนวนมากขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ลดอัตราการเข้าออกงาน ทำให้ไม่ต้องมีภาระในการสอนงานพนักงานใหม่ เกิดทีมงานที่มั่นคงมีความรักความผูกพันและเข้าใจกัน พนักงานที่มีทักษะในงานสูงสามารถช่วยแบ่งเบาหน้าที่งานให้แก่ผู้บังคับบัญชาได้มากกว่าพนักงานที่อยู่ระหว่างการเรียนรู้งาน ทำให้ไม่เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานหรือมีปัญหาน้อยมาก เพราะพนักงานจะมีความชำนาญมากกว่าพนักงานเข้าใหม่ องค์กรจะเกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เพราะมีพนักงานที่รู้งานเป็นงานมีความชำนาญสามารถคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในงานใหม่ ๆ ได้ ทำให้สามารถปลูกฝังทัศนคติที่ดีได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ต้องเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา อันจะเป็นผลให้สามารถลดเวลาและค่าใช้จ่าย ทำให้ไม่เกิดความติดขัดหยุดชะงัก งานสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

สร้างขวัญกำลังใจให้พนักงานรักงานที่ทำและรักองค์กร เป็นการเตรียมกำลังคนสำหรับอนาคต ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีเพราะมีพนักงานที่ทำงานอยู่กับองค์กรเป็นเวลานาน แสดงให้เห็นว่าองค์กรให้ความสำคัญอยู่ที่ที่มีความอบอุ่นมั่นคง เป็นผลให้มีผู้ต้องการมาสมัครงานใหม่มาก โดยอาศัยพนักงานเก่าช่วยแนะนำกันมา

สรุปความว่า การจัดอัตรากำลัง (Staffing) หมายถึง การสรรหาบุคคลเข้าทำงานในองค์กรตามตำแหน่งหน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักการใช้คนให้เหมาะกับงาน (Put the right man on the right job) เพื่อให้ทุกคนทำงานตามความสามารถและเกิดประโยชน์ต่อองค์กร ซึ่งคล้ายคลึงกับสัปปุริสธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า คนมีหลายประเภทมีจริตแตกต่างกัน ต้องใช้คนให้เหมาะกับจริตของแต่ละคน (จริตก็คือนิสัย) จรตินั้นแบ่งเป็น 6 ประเภท คือ

1. รากจริต คือ ผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางระคะ รักสวยรักงาม ละมุนละไม ชอบสิ่งที่สวย ๆ เสียงเพราะ ๆ กลิ่นหอม ๆ รสร่อย ๆ สัมผัสที่นุ่มละมุน และจิตใจจะยึดเกาะกับสิ่งเหล่านั้นได้เป็นเวลานาน ๆ

2. โทสจริต คือ ผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางโทสะ ใจร้อน วู่วาม หงุดหงิดง่าย อารมณ์รุนแรง โผงผาง เจ้าอารมณ์

3. โมหจริต คือ ผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางโมหะ เชลา เชื่องซึม เชื่อคนง่าย ง่าย ขาดเหตุผล มองอะไรไม่ทะลุปรุโปร่ง

4. วิตกกจริต หรือวิตกจริต คือ ผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางฟุ้งซ่าน คิดเรื่องนี่ที่เรื่องนั้นที่ เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ไม่สามารถยึดเกาะกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้นาน ๆ วิตก แปลว่า การยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ หรือการเพ่งจิตสู่ความคิดในเรื่องต่าง ๆ ไม่ได้หมายถึงความกังวลใจ วิตกจริตจึงหมายถึง ผู้ที่เตี้ยวกจิตสู่เรื่องโน้น เตี้ยวกจิตสู่เรื่องนี้ไม่ตั้งมั่น ไม่มั่นคงนั่นเอง

5. ศรัทธาจริต หรือสัทธาจริต คือ ผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางศรัทธา น้อมใจเชื่อ เลื่อมใสได้ง่าย ซึ่งถ้าเลื่อมใสในสิ่งที่ถูกก็ยอมเป็นคุณ แต่ถ้าไปเลื่อมใสในสิ่งที่ผิดก็ยอมเป็นโทษต่างจากโมหจริตตรงที่โมหจริตนั้นเชื่อแบบเชื่องซึม ส่วนศรัทธาจริตนั้นเชื่อด้วยความเลื่อมใส เบิกบานใจ

6. ญาณจริต หรือพุทธิจริต คือ ผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางชอบคิด พิจารณาด้วยเหตุผลอย่างลึกซึ้ง ชอบใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ไม่เชื่ออะไรโดยไม่มีเหตุผล

4. พุทธวิธีในการอำนวยการ (Buddhas Directing)

การอำนวยการ (Directing) คือ การกำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ เป็นการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำ รวมทั้งข้อมูล

ข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์กร การอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้อง อาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำ ใน พระพุทธศาสนาการที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำใน ผู้บริหารเป็นสำคัญ ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คน เกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถ ุติตสมบัติและปรหิตสมบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี อรรถุติตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถใน การสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ ตรีสไว้เ็นพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ซึ่งมีคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับพุทธ ุติตวิธีในการอำนวยความสะดวก ดังต่อไปนี้

1. สันทิสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่าง ชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

2. สมมาทปทา (จูงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จน เกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝืนให้ไกลและไปให้ถึง

3. สมุตเตชณา (แก้กลัวกลัว) หมายถึงปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมึ ความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

4. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบ ักลยามมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อรรถุติตสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

นอกจากนี้ หลักพุทธวิธีในการอำนวยความสะดวก พระพุทธองค์ตรัสว่า ตรีสอย่างไร แล้วทรงทำอย่างนั้น (ยถาวาที ตถากาโร) ทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถากาโร) อยู่ให้ เห็น นอกจากนี้การอำนวยความสะดวกพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรีสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ มี 3 ประการ คือ 1) อตตาทิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ 2) โลกาทิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ 3) ธัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ได้นำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาอธิบายเพิ่มเติมว่า อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ มี 3 ประการ คือ 1) อตตาทิปไตย หมายถึง ความมีตน เป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนเป็นประมาณ 2) โลกาทิปไตย หมายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถ นิยมของโลกเป็นประมาณ 3)

ธัมมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนา
ความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการบริหารโดยยึดหลักธัมมาธิปไตย ผู้บริหารต้อง
ประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งอัตตาธิปไตย
และโลกาธิปไตย เพราะว่า ผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตน
หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้
มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคน
เพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไป
ไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นในองค์กรก็พยายาม
ลอยตัวหนีปัญหา ดังนั้น ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธัมมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่า ถูกต้องไม่
จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบ
ธรรม โดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขายึดถือคิดว่า อำนาจหน้าที่ที่มาพร้อมกับความ
รับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือ
ประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละ
ประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่
ยิ่งใหญ่” ดังนั้น สรุปความว่า การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การกำกับ สั่งการและ
มอบหมายงานให้แก่ฝ่ายหรือแต่ละงานนำไปปฏิบัติตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่ง
บุคคลที่จะเป็นผู้อำนวยการหรือผู้บริหารที่ดี นอกจากจะมีหลักธรรมที่กล่าวมาแล้วต้องมี
คุณสมบัติสำคัญ 2 ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อัตตहितสมบัติ หมายถึง ความเพียรพร้อม
ด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับผู้นำ และปรีตสมบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการ
ปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

5. พุทธวิธีในการกำกับดูแล (Buddhas Controlling)

การกำกับดูแล หมายถึง การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มี
ปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และสำคัญคือการป้องกันไม่ให้อยู่ย่นต่อหน้าที่ ละทิ้ง
หน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าได้มีการดำเนินการตาม
แผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อทำการหาจุดบกพร่องและจุดอ่อนของผลการปฏิบัติงานแล้ว
นำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อที่จะให้ผลการปฏิบัติงานนั้นได้ดำเนินไปตามแผนและมาตรฐานที่
ได้กำหนดไว้ ซึ่งการทำงานถ้าเป็นไปตามแผนและได้มาตรฐานที่ได้กำหนดไว้สามารถ
ตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานว่าได้เป็นไปตามแผนหรือไม่ ถ้าผลการปฏิบัติงาน ไม่ดำเนินการ
ไปตามแผน ก็สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ทำให้สามารถตรวจสอบผลของการ
ปฏิบัติงานว่าได้ดำเนินการไปถึงขั้นไหนแล้ว เพื่อที่จะสามารถดำเนินในขั้นต่อไปได้ ทำให้

ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานว่าเป็นอย่างไร เกิดขึ้นเมื่อไร และควรแก้ไขอย่างไรต่อไป พุทธวิธีในการกำกับดูแล พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน

การกำกับดูแลในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเป็นเกราะกำบังให้พระภิกษุได้ใช้ในการกำกับดูแลซึ่งกันและกัน โดยพระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน มีใจความว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ

1. สังฆะสุญฺจตุายะ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
2. สังฆะผาสฺตตุายะ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
3. ทุมมังกฺขนัง ปุคคะลันนัง นิคคะหายะ เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
4. เปสเสลันนัง ภิกขุณฺณัง ผาสฺสุวิหารายะ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
5. ทิฏฐะธัมมิกานันฺทัง อาสวะนันฺทัง สังวะรายะ เพื่อป้องกันอาสวะอันจะเกิดในปัจจุบัน
6. สัมปะรายิกานันฺทัง อาสวะนันฺทัง ปะฏิฆาตตุายะ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
7. อัปปะสันนानันฺทัง ปะสาทายะ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. ปะสันนानันฺทัง ภิชโยภาวายะ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
9. สัทธัมมัญญูตฺติยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
10. วินะยานุคคะหายะ เพื่อถือตามพระวินัย

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง และมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นพระภิกษุ พระสงฆ์แต่ละรูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนภิกษุสงฆ์ด้วยกัน ซึ่งพิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติ ซึ่งจะต้องลงท้ายด้วยการสัญญาว่าจะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกในครั้งต่อไป

ดังนั้น เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามพระวินัย พระองค์ทรงให้มีการทบทวนสิกขาบททุกกึ่งเดือน ในตอนจบของศีลแต่ละสิกขาบท ผู้สวดถามที่ประชุมสงฆ์ว่า กจฺจิตฺต ปริสุทฺธา ทานันฺทังหลายบริสุทฺธีในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ และทรงให้มีการ

ตกเตือนกันเองในวันพวารณา เช่น ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอพวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักปรับปรุงแก้ไขตัวเอง นอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้ข้าพเจ้าผู้ศิลาออกจากสงฆ์ เช่น เปรียบเหมือนมหาสมุทรไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่มัจฉะ ชัดขึ้นบกโดยพลัน เป็นต้น

สรุปการวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในการบริหารงานตามแนวพุทธวิธี จะเป็นการบริหารแบบธรรมาธิปไตย หมายถึง การบริหารงานโดยยึดถือหลักการ เหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความเป็นธรรมเป็นประมาณในการบริหารจัดการต่าง ๆ คือ จะทำอะไรก็ยึดถือธรรมเป็นหลักเกณฑ์ กระทำด้วยปรารภสิ่งที่ได้ศึกษา ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎระเบียบ กติกา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีเต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ ละเว้นการยึดถือตนและกระแสนิยมของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม ย่อมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”

ในการบริหารงานหากผู้บริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยก็จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความมั่นใจในการทำงาน เพราะผู้บริหารยึดความถูกต้องเป็นหลัก ไม่มีที่รักมักที่ชัง ใครทำผิดก็ว่าไปตามความผิด ใครทำงานดีก็มีรางวัลมอบให้ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เห็นแก่ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และยึดถือตามหลักการ กฎ กติกา รวมทั้งการตัดสินใจที่ไม่เอนเอียงไปข้างไหน ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่เห็นแก่พรรคพวก มีความชัดเจนในการทำงาน ความโปร่งใสในการทำงานเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้ร่วมงานได้ยึดไปปฏิบัติ หากในหน่วยงานทุกคนยึดหลักธรรมในการทำงานก็ทำให้งานครื่องตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานและเกิดประสิทธิผลหรือประโยชน์ต่อหน่วยงานทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และบรรลุเป้าหมายและยังรวมถึงการเป็นหนึ่งเดียวความมีเอกภาพมีความสามัคคีในหน่วยงานที่เกิดจากผู้บริหารใช้หลักธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมะเป็นใหญ่จึงทำให้ผู้บริหารได้ทั้งใจคนได้ทั้งงาน หรือเรียกว่า งานก็ได้บริวารก็มี คือ ได้ทั้งงานได้ทั้งคน

ดังนั้น พุทธวิธีในการบริหารงาน ผู้บริหารที่ตื่นนอกจากจะมีหลักธรรมที่กล่าวมาแล้ว และต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการ คือ อุตตहितสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับผู้นำ และปรหิตสมบัติ หมายถึง ความมี

น้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน เมื่อผู้นำประพฤติธรรม สังคมส่วนรวมก็จะเป็นสุข ดังที่พุทธพจน์พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ความตอนหนึ่งว่า

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข ดังนั้นจึงสรุปเป็นแผนผังได้ดังนี้

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.